

Пахота Н. В.

здобувач кафедри обліку і оподаткування
Державного університету інфраструктури та технологій

Pakhota N. V.

Researcher department of accounting and taxation
State University of Infrastructure and Technology

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Водогосподарський комплекс є важливою складовою національних господарських регіонів України, оскільки забезпечує контроль та раціональне використання водних ресурсів. Але зміни у зовнішньому середовищі, підвищення значення фактору часу та наслідок впливу чинників різного походження вимагають постійного аналізу та діагностики водогосподарського комплексу. Аналіз та діагностика забезпечать розвиток водогосподарського комплексу України, зорієнтовані на принципи екологічно безпечного використання водних ресурсів, а також забезпечать збереження для поточних та майбутніх потреб держави та її населення.

Ключові слова: водогосподарський комплекс регіонів України, Державне агентство водних ресурсів України, водні ресурси, прісна вода, аналіз та діагностика водогосподарського комплексу.

Вступ та постановка проблеми. За сучасних умов необхідним є проведення аналізу та діагностики водогосподарського комплексу регіонів України щодо забезпеченості водними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливої уваги щодо аналізу та динаміки стану водних ресурсів України заслуговують праці М. Шурика, М. Хвесика, В. Голяна, В. Тищенко, Л. Левковської, В. Оскольського. У розробках науковців досліджуються теоретико-методологічні та прикладні аспекти функціонування водогосподарського комплексу України, а також питання аналізу стану водних ресурсів [7; 10; 11; 12].

Водночас питання аналізу водогосподарського комплексу України потребує додаткового дослідження з метою формування нових засад поліпшення показників розвитку та створення новітнього інструментарію модернізації водогосподарського комплексу відповідно до вимог ЄС.

Метою роботи є визначення позитивних та кризових характеристик розвитку водогосподарського комплексу; проведення діагностики основних показників та їх функціонування; дослідження основних переваг та недоліків водогосподарського комплексу регіонів України.

Результати дослідження. Аналіз та діагностика водогосподарського комплексу (далі – ВГК) передбачає оцінювання, аналізування та ідентифікацію стану, тенденцій перспектив розвитку з метою формування структурованої інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на усунення проблемних моментів та слабких сторін комплексу чи використання шансів умов функціонування і сильних позицій системи. Для проведення цілісної діагностики ВГК необхідно врахувати, що він є складним комплексом та має низку особливостей.

Зазначені особливості впливають на систему механізмів забезпечення розвитку ВГК. Необхідно знайти відповіді на питання про те, як вжити заходів модернізації; з чого почати перш за все, а також окреслити загальний механізм вжиття модернізаційних заходів.

Процедура діагностики будуватиметься за наявними статистичними даними внаслідок оброблення даних асоціацій, державних організацій та звітів Міністерств, а саме:

- даними Державного агентства водних ресурсів України;
- статистичною інформацією Державної служби статистики України;

- звітами асоціації «Укрводоканалекологія»;
- звітами міжнародної водної асоціації IWA (International Water Association);
- доповідями Міністерства екології та природних ресурсів України про навколишній стан;
- Водною Рамковою Директивою Європейського Союзу 2000/60/ЄС.

Важливо відзначити, що деталізований опис функціонування водогосподарського комплексу є специфічним явищем, оскільки статистика за окремими показниками не ведеться або складно доступна.

ВГК – це складна сукупність гідротехнічних споруд, соціально-економічних та технічних заходів, спрямованих на ефективне використання водних ресурсів. На жаль, в Україні для значної кількості випадків статистичні спостереження просто не ведуться.

Відповідно до Доповіді про навколишній стан водні ресурси України складаються з поверхневих та підземних вод, де поверхневі водні об'єкти вкривають лише 24,1 тис. км², або 4% загальної території України. До них відносять озера, водосховища, ставки, канали тощо [6].

Найважливішими водними об'єктами нашої держави є річки. В Україні налічуються 63 119 річок, зокрема великих (площа водозбору становить більше 50 тис. км²) – 9, середніх (від 2 до 50 тис. км²) – 87, малих (менше 2 тис. км²) – 63 029. До великих річок з довжиною в межах України належать Дніпро, Південний Буг, Дністер, Сіверський Донець, Десна, Західний Буг, Тиса, Прип'ять та Дунай.

Таким чином, запаси водних ресурсів України належать до одних з найбільших у Європі та світі. Ці водойми (як поверхневі, так і підземні) становлять водний фонд держави. Незважаючи на це, необхідно бережно ставитися до використання водних ресурсів як надземних, так і підземних джерел і до системи ВГК загалом.

Розглянемо характеристики наявних запасів держави та уявлення про масштаби використання, лані яких наведені на рис. 1.

Наявність запасів водних ресурсів не дає право державі розпоряджатись ними необачно. Якщо взяти розподіл на одну особу, то обстановка не є такою пригожою. Як свідчить аналіз статистичних баз даних, на одного жителя України припадає близько 1 тис. м³ води, що є незначною величиною.

З рис. 1 бачимо, що станом на 2015 рік порівняно з 1990 роком є тенденція до зниження показників забору

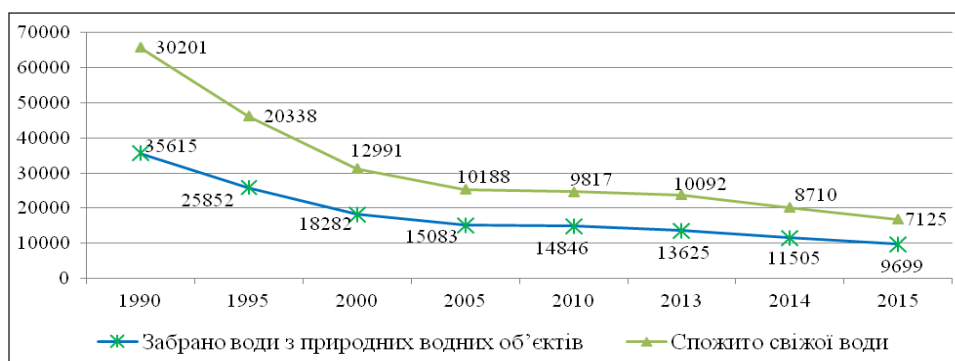

Рис. 1. Показники використання водних ресурсів, млн. м³

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

та споживання води. Майже на 27% зменшилися забори, на 23% зменшилося споживання. Слід відзначити, що забір води є важливим показником водогосподарського комплексу. Якщо він зменшується, то інші показники також зменшаться. Отже, це свідчить про розуміння важливості цього ресурсу та про тенденцію зменшення рівня використання води. Але це також говорить і про незадоволення попиту на водні ресурси мешканців України.

Зменшення забору води можна пояснити як економічним, так і політичним становищем в державі. Оскільки основними споживачами води є промислові підприємства, а порівняно з 90-ми роками кількість промислових підприємств в рази зменшилась, перевагу віддано сфері послуг.

Відповідно до даних Державного агентства водних ресурсів України у галузевому розрізі основними водоспоживачами є промислові підприємства, житлово-комунального та сільського господарств, зрошувальні системи тощо; рис. 2 відображає перелік галузей економіки, які користуються водними ресурсами.

Наприклад, у 2014 році найбільше використано водних ресурсів на виробничі потреби (4 871 млн. м³), на господарсько-побутові потреби використано 1 500 млн. м³, на зрошення – 1 218 млн. м³, на ставково-рибне господарство – 143 млн. м³, на сільське господарство – 945 млн. м³ (рис. 3).

Проблема забезпечення належного екологічного стану водноресурсного потенціалу залишається актуальною для всіх регіонів України. Майже всі поверхневі та велика кількість підземних водних ресурсів, а особливо в районах розміщення потужних промислових і сільськогосподарських комплексів, відчувають антропогенний вплив, що виявляється у забрудненні, виснаженні та деградації цих об'єктів. Значним трансформаціям піддаються господарсько-освоєні водозбірні території, що істотно змінило характер формування стоку та водний режим багатьох водних об'єктів. Незадовільне становище систем водовідведення та відсутність у багатьох населених пунктах централізованого водовідведення є однією з причин забруднення водних ресурсів в Україні, що вимагає їх ремонту, реконструкції, модернізації та впровадження.

Доктор економічних наук Михайло Щурик зазначає, що в нашій країні з метою збереження та поліпшення водних ресурсів нагальною постала потреба розробки якісно нової програми, дорожньої карти використання діючих, реанімації зниклих і залучення нових водоресурсних джерел. Нові засади водоспоживання та водокористання мають будуватися відповідно до вимог та досвіду високорозвинених країн Європи [12].

Рис. 2. Перелік галузей економіки згідно з даними Державного агентства водних ресурсів України

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [1; 3]

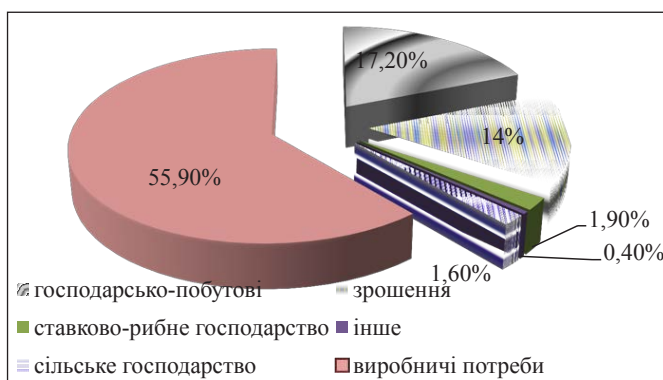

Рис. 3. Структура використання водних ресурсів на різні потреби у 2014 році

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

Нині економічний розвиток у нашій державі характеризується як надмірно водозатратний. Згідно з даними ЮНЕСКО за раціональністю використання водних ресурсів та якістю води (включаючи наявність очисних споруд) Україна посідає 95 місце у світі. У нас водомісткість ВВП 3–5 разів вище, ніж в індустріально розвинутих країнах Європи. Таким чином, сьогодні обсяги водокористування у басейнах українських річок практично досягли верхньої межі, внаслідок чого виникла суперечність між попитом на воду та можливостями його задоволення не тільки за кількістю, але й за якістю [11].

Науковцями також зазначається, що чинні засади використання водоресурсного потенціалу не лише призводять до зменшення дебіту води, але й сприяють зростанню забрудненості та засміченості, що спричиняє перманентне погіршення екології. Розмір екологічних збитків від виробничої діяльності (втрати земельних, водних та лісових ресурсів, забруднення довкілля тощо) в Україні, згідно з оцінками фахівців, перевищує 50 млрд. грн. [7].

Динаміка забору прісної води підприємствами різних галузей економіки України розглянута на рис. 4. Забір прісної води є процесом, коли береться вода з будь-яких джерел назавжди або тимчасово. Він включає забір води сферою водопостачання для розподілу і прямий забір води для інших видів діяльності та для власних потреб.

Можемо зробити висновки, що з роками забір прісної води зменшується, що є позитивною динамікою в контексті збереження водних ресурсів. У 2016 році забір прісної води по Україні порівняно з 2007 роком зменшився на 6 031 млн. м³, або майже на 60%.

Це зниження можна пояснити появою економічних та політичних криз як внутрішнього, так і зовнішнього походження, а також переходом на користь сфері послуг.

Щоправда, у 2016 році порівняно з 2015 роком відбулося невеличке збільшення, а саме на 216 млн. м³, тобто майже на 2%. Загальна тенденція є позитивною.

Об'єми використання прісної води також кардинально зменшилися порівняно з 2007 роком (рис. 5).

У 2016 році використання прісної води підприємствами різної галузі економіки зменшилось на 3 392 млн. м³, тобто майже на 67%. Ретельні дослідження показали, що протиріччя пов'язані саме з поліпшенням та збереженням водних ресурсів. На жаль, вітчизняна законодавча база не може вирішити ці питання, тому виникає необхідність максимально наблизити законодавство України до законодавчої бази Європейського Союзу у сфері охорони довкілля.

Україна щороку виділяє інвестиції на очищення та витрати на охорону водних ресурсів держави, які щороку збільшуються (рис. 6).

За спостереженнями можна побачити, що капітальні інвестиції на очищення води порівняно з 2006 роком у 2016 році значно зросли, а саме на 382 104,6 тис. грн. Щодо витрат на охорону водних ресурсів, то вони також зросли, що добре. Але це говорить і про погіршення стану води, оскільки витрати виросли на 5 202 020,8 тис. грн., або аж на 33%. На рис. 7 можна спостерігати спад потужності очисних систем по роках з 1990 року.

Найбільш ефективним заходом зменшення впливу стоків на водні джерела є їх очищення на очисних спорудах. Згідно з графіком найбільша спроможність була у 1995 році (8 419 млн. м³), а у 2015 році вона була найменшою (5 801 млн. м³). Ці спостереження ще раз підтверджують необхідність модернізації ВГК.

Відповідно до Доповіді про навколишній стан середовища та статистичної інформації Державної служби статистики України практично всі поверхневі джерела во-

Рис. 4. Об'єми забору прісної води підприємствами різних галузей економіки України

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

Рис. 5. Об'єми використання прісної води підприємствами різних галузей економіки України

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

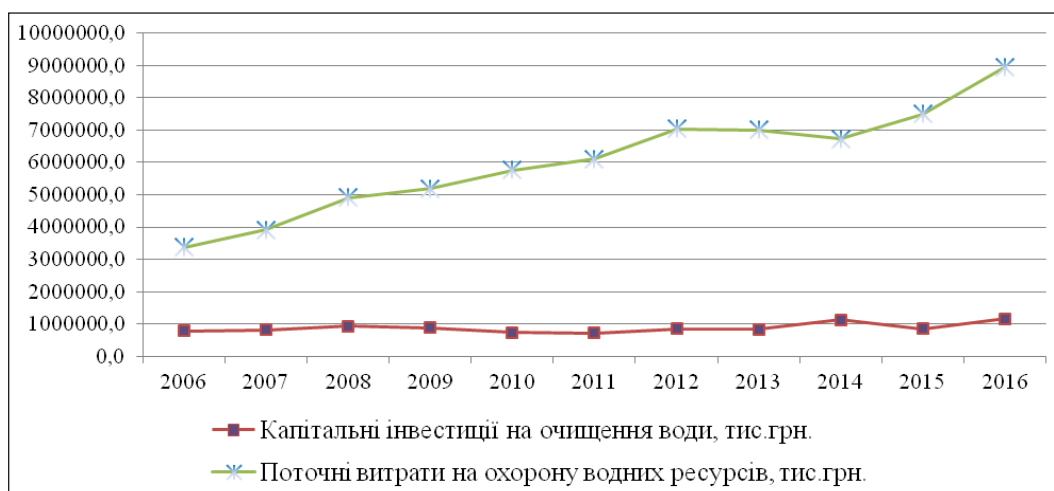

Рис. 6. Інвестиції та витрати на охорону водних ресурсів

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

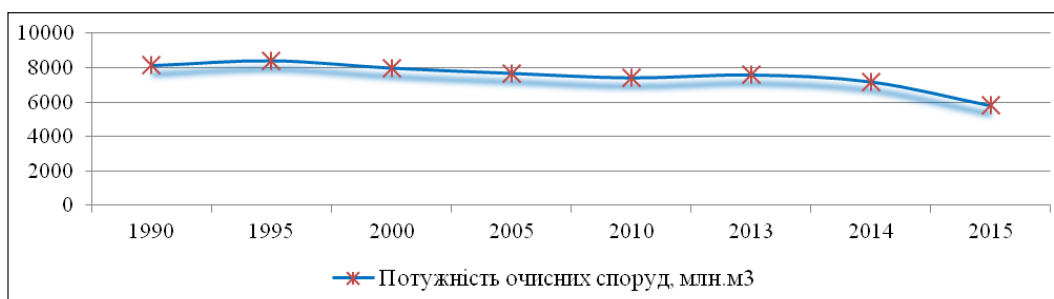

Рис. 7. Потужність очисних споруд, млн. м³

Джерело: побудовано автором на підставі джерел [2; 6]

допостачання України інтенсивно забруднюються через низьку якість очищення стічних вод.

Основними джерелами забруднення вод є промислові (скиди виробничих стічних вод, забруднені території підприємств, смітники промислових відходів), комунальні (скиди господарсько-побутових стічних вод, забруднені території населених пунктів, смітники побутових відходів), сільсько-господарські (меліоративні території, тваринницькі ферми).

Конститутивною причиною скидання забруднених стоків без очищення залишається нестача у більшості населених пунктів країни централізованого водовідведення, зниження ефективності роботи очисних споруд, що зумовлена їх фізичною зношеністю. Взнаки даються низький технологічний рівень та енергоємність очисних споруд.

Водокористувачами в таких регіонах, як Дніпро, Донецьк та Запоріжжя, було найбільше забруднено водні ресурси.

Висновки. Дослідження показали, що до основних забруднювачів води належать хімічні, гірничорудна промисловість, нафтопереробна й целюлозно-паперові комбінати, великі тваринницькі комплекси. Серед забруднювачів води особливе місце посідають синтетичні миючі засоби. Ці речовини надзвичайно стійкі та надовго зберігаються у водних ресурсах.

Сьогодні особливо гостро постає питання заощадливого використання й охорони прісної води, оскільки її запаси з кожним роком стають меншими. Саме цим пояснюється збільшення кількості населених пунктів, у яких не вистачає прісної води.

Список використаних джерел:

1. Водний кодекс України від 4 червня 2017 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Державна служба статистики / статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Державне агентство водних ресурсів України: управління каналів Інгулецької зрошувальної системи. URL: ukios.mk.ua.
4. Європейський парламент. URL: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/Annex_XXVI_to_XLIII_to_Agreement.pdf.
5. Кривов'язнюк І. Економічна діагностика: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013.
6. Національна доповідь «Про стан навколишнього природного середовища в Україні» у 2014–2016 роках.
7. Осольський В. Рациональне природокористування – важлива умова ноосферного розвитку України. Економіка України. 2011. № 11. С. 4–13.
8. Про Державне агентство водних ресурсів України: Положення. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/453/2011>.
9. Про затвердження Типового положення про басейнові ради: положення. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0231-17>.
10. Тищенко В. Механізм регулювання платного водокористування: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2013. 20 с.
11. Хвесик М., Степаненко А. Економічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи їх подолання. Економіка України. 2014. № 1. С. 74–86.
12. Шурик М. Водні ресурси Карпатського макрорегіону: збереження та охорона. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 1(9). С. 82–90.

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Аннотация. Водохозяйственный комплекс является важной составляющей национальных хозяйственных регионов Украины, поскольку обеспечивает контроль и рациональное использование водных ресурсов. Но изменения во внешней среде, повышение значения фактора времени и следствие влияния факторов различного происхождения требуют постоянного анализа и диагностики водохозяйственного комплекса. Анализ и диагностика обеспечат развитие водохозяйственного комплекса Украины, ориентируют на принципы эколого-безопасного использования водных ресурсов, а также обеспечат сохранение для текущих и будущих потребностей государства и его населения.

Ключевые слова: водохозяйственный комплекс регионов Украины, Государственное агентство водных ресурсов Украины, водные ресурсы, пресная вода, анализ и диагностика водохозяйственного комплекса.

ANALYSIS TO THE RETAIL OF THE WATER RESOURCES COMPLEX OF THE REGIONS IN UKRAINE

Summary. The agricultural complex is an important component of the national economic regions of Ukraine, because it provides control and rational use of water resources. Changes in the external environment, increasing the value of the time factor and the effect of factors of different origins require a constant analysis and diagnosis of the water management complex. Analysis and diagnostics will ensure the development of the water management complex of Ukraine and orientate on the principles of ecologically safe use of water resources. It will safeguard the current and future needs of the state and its population.

Key words: water management complex of the regions of Ukraine, State Agency of Water Resources of Ukraine, water resources, fresh water, analysis and diagnostics of the water management complex.

УДК 331.215.4(477)

Петровська О. М.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри управління персоналом і економіки праці

Одеського національного економічного університету

Голіченко М. С.

студентка

Одеського національного економічного університету

Petrovs'ka O. M.

Candidate of Political Sciences,

Docent of the Human Resource Management

and Labor Economics Department

Odessa National Economic University

Holichenko M. S.

Student

Odessa National Economic University

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. В роботі надано характеристику поняття рівня життя населення, що обумовлено важливістю цієї категорії під час оцінювання загального стану економіки країни. Проаналізовано сучасний стан рівня життя населення в Україні за допомогою основних соціально-економічних показників. Проведено аналогію із зарубіжним досвідом побудови економіки добробуту.

Ключові слова: рівень життя, індекс людського розвитку, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, політика у сфері доходів населення.

Вступ та постановка проблеми. Нині в Україні серед безлічі проблем, які пов'язані зі складним фінансовим та політичним періодом, заслуговує на увагу тема соціального захисту населення за загального зниження рівня життя. Саме низький рівень життя населення породжує такі проблеми, як, зокрема, зниження народжуваності, підвищення рівня смертності, зростання злочинності. Дослідження рівня життя населення України та його динаміки є важливою складовою комплексного аналізу соціально-економічного положення країни. Цей аналіз проводиться з метою розробки невідкладних заходів соціальної політики держави задля побудови економіки добробуту.

Висока диференціація умов та рівня життя українського населення, нерівномірність розвитку регіонів стримують динаміку соціально-економічного зростання країни та підсилюють соціальне напруження. Саме тому розвиток сучасного українського суспільства вимагає позитивних зрушень у зміцненні національної економіки та пошуку ефективних методів підвищення рівня та якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження цієї проблеми відображене в працях А.В. Базилюка, Д.П. Богині, О.М. Шладун, Л.М. Черенько, В.І. Шишкіна, Е.В. Галицької, І.В. Калачової, Е.М. Лібанової, Р.М. Моторина, О.І. Черняка, В.Г. Швеця та інших науковців.